

Miran Komac

Priseljenci: večni *tujek* ali *konstitutivni* del slovenske države?

Izvleček

Slovenska država je nastala kot *mehanizem za ohranitev in obrambo slovenskega naroda* v vsej njegovi državno-bivanjski večplastnosti: »matični« Slovinci, pripadniki slovenskih manjšin v sosednjih državah in izseljenci. O pripadnikih ostalih narodov najdemo le omejene zapise. Takšno zasnovo slovenske države podpira *primordialistična* interpretacija nastanka slovenskega naroda. Zasnove (slovenskega) naroda, (slovenske) nacije in slovenske države so zaradi vsajene izključevalnosti do etnično različnih podlaga (vir) za nastajanje, ohranjanje (latentnih) etničnih napetosti in etnične odbojnosti v slovenski družbi, pa tudi za procese asimilacije narodnih skupnosti Neslovencev.

Ključne besede: priseljenci, asimilacija, slovenska nacija, etnične napetosti

Immigrants: eternal »foreigners« or a constituent part of the Slovenian nation-state?

Abstract

The Slovenian nation-state emerged as a *mechanism to preserve and defend the Slovenian ethnic nation* in all its existential diversity: »native« Slovenians, members of Slovenian minorities in the neighbouring countries, and expatriates. Any reference to members of other nation has been largely omitted. Such a concept of the Slovenian nation-state follows the *primordialist* interpretation of the formation of the Slovenian nation. Given the instilled exclusiveness toward those that are ethnically different, the notion of (the Slovenian) ethnic nation, the notion of (the Slovenian) nation-state, and the concept of the Slovenian state provide grounds for the manifestation and persistence of (latent) ethnic tensions and ethnic rejection in the Slovenian society, as well as for the processes of assimilation of non-Slovenians.

Key words: immigrants, assimilation, Slovene ethnic-nation, ethnic tensions

1 Uvod

V življenju se pogosto dogaja, da je tisto, kar je v javnosti *kristalno jasno*, zgolj rezultat različnih stereotipov, zgolj metoda izključevanja posameznikov in/ali družbenih skupin iz procesov (so)odločanja. S pojmom narod in narodno vprašanje ni nič drugače. Če torej zapisano prevedemo v pojem (slovenskega) naroda, velja ugotovitev, da je *primordialistični pristop/model* v takšni ali drugačni obliki v središču vseh »javnosti vsečnih teorij« o nastanku »slovenskega naroda«.

Janez Evangelist Krek (1925, 130) opredeljuje narod takole:

Narod ima pač vsled skupnega izvora nekaj svojih telesnih znakov, poglavitno pa je skupno duševno življenje: omika, zlasti pa jezik. V en narod ali k eni narodnosti štejemo potemtakem tiste rodbine in posameznike, ki imajo po skupnem izvoru in vzajemnem življenju enake telesne, zlasti pa duševne lastnosti in en jezik. Vse te lastnosti se imenujejo s skupnim imenom narodnost.

Peter Kovačič Peršin (1993, 36) pa ugotavlja:

Geneziološko gledano se narod začne konstituirati tedaj, ko se sorodni rodovi prepoznajo kot enaki po svoji govorici, običajih, zgodovinski usodi in geografski poselitvi. To, kar jih združuje v narod, kar pomeni v tako organizirano ljudstvo, da hoče oblikovati svoje življenje po enotnih normah in deliti isto zgodovinsko usodo, to združujoče dejstvo je kultura, se pravi nadgradnja že obstoječih danosti, kot so jezik, običaji, poselitev, zgodovinska usoda ipd.

Empirično dejstvo, da je slovenski narod v veliki meri sestavljen iz posameznikov, katerih predniki so prihajali *z vseh vetrov* (Vakar 2009), je za nosilce in pristaše bioloških teorij le postranskega pomena. Ohranjanje biološkega modela tvorbe naroda pa po drugi strani pomeni, glede na slovenske in evropske demografske trende, da smo pristali na prostovoljno izumiranje tvorbe, ki jo imenujemo slovenski narod. Toda pojavljajo se tudi *rešitelji*, ki pa ostajajo, žal, znotraj *biološkega* okvirja. Tvorci, sopotniki in poustvarjalci *biološkega modela* radi navajajo dve glavni metodi ohranjanja in rasti slovenskega naroda: višjo nataliteto ter povratek – integracijo v slovensko družbo – slovenskih izseljencev in njihovih potomcev. Ker sta obe metodi

v obtoku že nekaj desetletij in nista dali omembe vrednih rezultatov, ju pri ohranjanju slovenstva ne velja jemati povsem resno. Naj se sliši še tako *tuje*, je vredna razmisleka hipoteza, ki pravi: za ohranjanje slovenstva kot jezikovne in kulturne vrednote bosta ključnega pomena imigracija in ustrezna politika integracije. Morda pa bi bilo bolje govoriti o ustvarjanju *slovenske nacije* in ne o ustvarjanju slovenskega naroda. Iz rezultatov projekta Percepcije slovenske integracijske politike (v nadaljevanju PSIP) lahko namreč jasno razberemo željo in potrebo po ohranjanju posebne etnične identitete pripadnikov priseljenih populacij in njihovih potomcev, hkrati pa pridobljeni podatki kažejo tudi željo po vključevanju v slovensko družbo. Prispevek je v pretežni meri pripravljen na podlagi rezultatov projekta Percepcije slovenske integracijske politike (PSIP).¹ Uporabljeni so bili tudi podatki, pridobljeni pri raziskovanju slovenskega javnega mnenja (v nadaljevanju SJM).²

Razmislili bomo o vprašanju, ali lahko *primordialistična* zasnova naroda in nacije predstavlja razvojni hendikep slovenske države.

2 Narodna podoba Slovenije

Ozemlje Republike Slovenije je bilo stoletja domovina pripadnikov večinskega naroda in pripadnikov mnogih narodnih manjšin. Poleg Italijanov, Madžarov in Romov velja omeniti tudi Nemce, Jude, Srbe, Hrvate, Muslimane, Bošnjake, Albance, Črnogorce, Makedonce itd. Njihovo število in njihova gospodarska, socialna in politična moč so se v dvajsetem stoletju spreminjali. Vojne vihre, spreminjanje nosilcev suverenosti, migracije različnih tipov in vrst so zmanjševale število pripadnikov narodnih manjšin, pogosto do *narodno življenjskega minimuma*. Od poznih šestdesetih let prejšnjega stoletja dalje so narodno podobo Slovenije začeli spreminjati procesi priseljevanja, ki so se v pretežni meri odvijali z območij skupne jugoslovanske države. Danilo Dolenc ugotavlja, da so bili v obdobju pred osamosvojitvijo Slovenije pomembni naslednji migracijski procesi:

- tipično ekonomsko priseljevanje brezposelnega ruralnega prebivalstva, ki je bilo ob priselitvi precej mlajše (modalni razred 15–19 let), kot so nakazovale prejšnje raziskave (modalni razred 20–24 let), zato je do procesov oblikovanja družinskih skupnosti večinoma prihajalo šele v novem okolju;

- priseljevanje je največkrat potekalo po zasnovi migracijskih verig, tako da so se v Sloveniji priseljenci posamezne narodnosti iz istih izvornih območij naseljevali strnjeno;
- organizirano iskanje delovne sile, ki so ga izvajala nekatera največja slovenska industrijska in gradbena podjetja, je bilo neposredno (navadno organizirano skupaj z lokalnimi zavodi za zaposlovanje) ali posredno (preko šolanja v Sloveniji) in najznačilnejše za sedemdeseta leta in prvo polovico osemdesetih let;
- razporejanje na delo v Slovenijo (JLA, carina, drugi državni organi nekdanje skupne države) je bilo v dosedanjih raziskavah migracij zapostavljeno, čeprav je pomembno prispevalo k demografskim spremembam in splošnemu družbenemu razvoju, še zlasti v manjših lokalnih skupnostih;
- sekundarno priseljevanje (z zamikom) vzdrževanih družinskih članov oziroma zakoncev (združitve družin, poročna migracija), ki nima tipičnih ekonomskih vzrokov in je bilo značilno predvsem za ženske;
- priseljevanje Slovencev po rodu (več kot polovica je danes starejših od 50 let) predstavlja skoraj 20 % priselitev iz nekdanje Jugoslavije in je bilo značilno za obdobje pred drugo svetovno vojno in takoj po njej (Dolenc 2007, 97).

Po letu 1991 imigracijski procesi niso usahnili. Danilo Dolenc pravi, da se je Slovenija v prvem desetletju po osamosvojitvi soočila z nekaterimi novimi oblikami priseljevanja. Celotnemu obdobju so dajali pečat naslednji migracijski in z njimi povezani procesi:

- odselitev in ponovno vračanje vojaških oseb in njihovih družinskih članov, ki so iz Slovenije odšli v trimesečnem obdobju po sklenitvi Brionskega dogovora o odhodu Jugoslovanske ljudske armade (JLA) iz Slovenije;
- pridobivanje državljanstva Republike Slovenije;
- legalizacija prebivanja državljanov nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), ki so ob osamosvojitvi v Sloveniji dejansko že prebivali, vendar prebivanja niso imeli administrativno urejenega;

- vračanje državljanov Republike Slovenije (pretežno slovenske narodnosti) po razpadu nekdanje skupne države (na primer častniki nekdanje Jugoslavije in člani njihovih družin);
- prisilne migracije z območij nekdanje Jugoslavije, kjer je prišlo do vojnih spopadov (Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Kosovo);
- ilegalne migracije, ki imajo običajno ekonomske korenine, državljanov Zvezne republike Jugoslavije, Bosne in Hercegovine in Makedonije ter številnih azijskih držav, ki jim je Slovenija služila kot prehodno območje na poti v države Evropske unije, zato so pogosto zlorabljali liberalno slovensko azilno politiko in ob prijettu vložili prošnjo za azil;
- povečano število nedovoljenih prestopov državne meje, povečano število zavrženih oseb, ki niso izpolnjevale pogojev za vstop v Slovenijo, ter kaznivih dejanj vodenja in pomoči pri prepovedanem prehodu čez državno mejo (Poročevalec DZ RS št. 84, 2002, str. 5);
- sodobna tujska ekonomska migracija »gastarbajterskega« tipa z najmanj razvitih območij nekdanje Jugoslavije (Kosovo, Makedonija);
- združevanje družin oziroma formiranje družinskih skupnosti po koncu vojne in normalizaciji razmer v BiH ter drugih delih nekdanje Jugoslavije – leta 2000 je skoraj četrtnina tujcev, ki so se prvič priselili v Slovenijo, dovoljenje za prebivanje dobila prav na tej podlagi (Poročevalec DZ RS št. 84, 2002, str. 4), medtem ko je bilo leta 1999 takih samo 10 %;
- vračanje avtohtonega slovenskega prebivalstva (prve generacije »zdomcev« in »izseljencev«) ter njihovih družinskih članov, ki so bili rojeni v tuji državi (druga generacija).

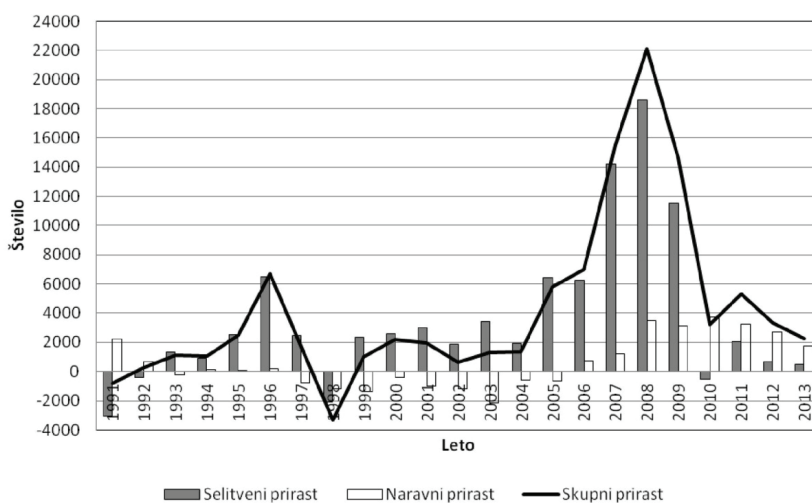
Najštevilčnejši selitveni tok v Slovenijo v tem desetletju, ki je tudi pomembno vplival na sestavo selitvenega prirasta, so predstavljali prebežniki iz Bosne in Hercegovine (Dolenc 2007, 89).

Milena Bevc ugotavlja, da v obdobju 1995–2013 naraščata oba selitvena tokova, priselitve in odselitve, »zlasti po priključitvi Slovenije k EU – vse do zadnjih nekaj let tega obdobja. Zaradi gospodarske krize ob koncu preteklega desetletja je prišlo do stagnacije priseljavanja in nadaljnega povečevanja odseljavanja (za državljanse RS zelo skokovitega), selitveni saldo (prirast) pa se je naglo zmanjšal, a je z izjemo leta 2010 ostal pozitiven« (Bevc 2014, 18).

O vplivih priseljavanja na spreminjanje narodne podobe Slovenije so pisali mnogi: Malačič 1989, Dolenc 2007, Šircelj 2003, Josipovič 2007, Josipovič 2006.

Procesi priseljevanja se nadaljujejo tudi po letu 1991. Skupni prirast prebivalstva Slovenije v zadnjih dvajsetih letih *gre na račun selitvenega prirasta*. Statistični podatki za obdobje 1991–2013 kažejo, da beležimo tudi nekaj naravnega prirastka; toda pretežni del populacijskega prirasta je treba pripisati procesom priseljevanja. Priseljenci prihajajo večinoma iz držav, ki so nastale iz republik bivše skupne južnoslovanske države. Med priseljenci jih je večina iz Bosne in Hercegovine. Velja posebej poudariti, da je »tudi med priseljenci prve generacije (in posledično naslednjih generacij) verjetno precejšnje število ‚Slovencev‘, ki so bili iz različnih zgodovinskih razlogov rojeni v tujini (kamor štejemo tudi bivšo Jugoslavijo), tako da bi bili ti deleži ob upoštevanju kriterija etničnosti lahko precej drugačni« (Dolenc 2007, 98).

Graf 1: Naravno in selitveno gibanje prebivalstva Slovenije, 1991–2013

Vir: Statistični urad Republike Slovenije (17.10.2013)

3 Priseljevanje v percepcijah večinskega naroda

Poleg socialne in ekonomske podobe so priseljenci v Slovenijo prinašali tudi narodno, jezikovno in versko različnost (Dolenc 2007; Komac 2007; Malačič 1989; Širčelj 2003; Josipovič 2006; Bevc 2014).

Vdor *tujerodnega* je puščal v slovenski večinski družbi prej negativne kot pozitivne sledi. Odnos do priseljenih iz jugoslovanskih republik je bil (po-

udarjeno) zadržan, tudi odbojen. Slovenija je namreč vse od nastanka leta 1918 bila država Slovencev in *ostalih*. Posebej natančno je bilo navedeno *lastništvo* zapisano v ustavah Socialistične republike Slovenije v obdobju 1945–1990 (Komac 2007, 38–43). Konflikt, latenten, pogosto pa odkrit, je bil tako rekoč neizogiben.

Kaj se je od priseljencev pričakovalo? Od prišlekov, ti so skoraj v celoti bili pripadniki drugih južnoslovanskih narodov, se je pričakovalo, da se bodo življenju v Sloveniji čim prej prilagodili, naučili naj bi se slovenščine in naj bi jo v javnosti tudi uporabljali.

Tabela 1: *Kako naj ravnaajo Neslovenci (»iz drugih republik«), ki že dalj časa živijo v Sloveniji? (SJM 87) (Omerzu 2001, 154)*

1 – opustijo naj svojo kulturo in jezik ter sprejmejo slovensko	12,9
2 – ohranijo naj svojo kulturo in jezik ter živijo sami zase	2,2
3 – po obdobju bivanja v Sloveniji naj se vrnejo domov	7,8
4 – naučijo naj se slovenskega jezika in naj se prilagodijo tukajšnjim razmeram, med seboj naj uporabljajo svoj jezik in gojijo svojo kulturo	60,0
5 – omogočiti jim je treba, da se šolajo v svojem jeziku in razvijajo svojo kulturo, hkrati pa naj se prilagodijo razmeram v Sloveniji	8,9
6 – ne vem, neodločen	8,1

80
81

Drugačno nastopanje/obnašanje v javnosti je bilo obravnavano kot *južnjaško mačistično nastopaštvo*, morda celo izzivanje.

Izsledki empiričnih raziskav (SJM), ki so bile opravljene v sedemdesetih, osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja jasno nakazujejo *odklonilen odnos Slovencev do priseljavanja* delavcev iz drugih republik.

Priseljevanje delavcev iz drugih jugoslovanskih republik v Slovenijo je bilo v očeh večinske narodne populacije sprejeto kot slaba razvojna odločitev. Branje rezultatov prvih raziskav SJM nam zapisano v celoti potrjuje. V raziskavi Slovensko javno mnenje, ki je bila *opravljena v letih 1970–1971*, torej pred začetkom velikega imigracijskega vala, so bili na vprašanje o tem, ali je priseljavanje iz drugih jugoslovanskih republik v Slovenijo dobro ali slabo, pridobljeni odgovori, prikazani v preglednici 2.

Tabela 2: V zadnjih letih prihaja vse več ljudi iz drugih republik na delo v Slovenijo.

Ali se vam zdi to v glavnem dobro ali slabo? (Omerzu 2001, 1)

	število	delež (%)	% odgovorov
v glavnem dobro	600	28,6	28,7
kakor kdaj	411	19,6	19,7
v glavnem slabo	892	42,5	42,7
ne vem	188	9	9
skupaj	2091	99,6	100
m. v. brez odgovora	9	0,4	
skupaj	2100	100	

Množično priseljevanje v sedemdesetih letih je bil pojav, s katerim se je slovensko okolje srečalo prvič v zgodovini. Priseljenci so bili za *to okolje tujci, pogosto tujek v narodnem telesu*. V slovenski percepciji južnoslovanskih narodov je (bila) trdno zasidrana Cankarjeva opredelitev južnoslovanskih narodov: »Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratranci, po kulturi, ki je sad večstoletne separatne vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu, ali pa goriški viničar furlanskemu« (Cankar 1913, 15).

Vse tuje, tudi tisto, kar je prihajalo iz *bratskih* republik, je bilo v slovenskem prostoru sprejeto z določeno distanco. Ni bil prav nizek odstotek tistih, ki so menili, da priseljenci celo ogrožajo Slovence. Ta občutek je bil prisoten v celotnem obdobju intenzivnega priseljevanja, posebno poudarjen pa je bil na vrhuncu jugoslovanske krize in ob pripravah na osamosvajanje Slovenije, kot nam kažejo izsledki raziskovanj SJM, prikazani v preglednici 3.

Poleg *delovnih mest* naj bi bile ogrožene tudi nekatere prvine narodne identitete – *v prvi vrsti slovenski jezik*. Stališča anketirancev nosijo v sebi tudi obilo hipokrizije – imigranti so zasedli delovna mesta zato, ker jih lokalno prebivalstvo ni želelo opravljati! Ogroženost jezika je odvisna od doslednosti njegove rabe v zasebnem in javnem življenju – tudi v komunikaciji z imigrantskimi populacijami. Če so se pripadniki večinskega naroda sami prilagajali jeziku prihajajočih populacij, za to ni mogoče kriviti imigrantskih skupnosti.

Tabela 3: »Nekateri pravijo, da priseljevanje delavcev iz drugih republik ogroža Slovence.

Ali se s tem strinjate ali ne?»

odgovori	leto raziskave					
	SJM 80		SJM 83		SJM 90	
	N	%	N	%	N	%
ne	999	49,2	822	39,8	584	28,5
da	718	35,4	791	38,3	1086	53
ne vem	310	15,3	454	22	380	18,5
brez odgovora	4	0,1				
skupaj	100	100	100	100	100	100

Raziskovalci medetničnih odnosov v Sloveniji pred letom 1991 so ugotavljali, da kaj dlje kot do začetkov procesa adaptacije in razvitega kulturnega pluralizma medetnični odnosi niso prišli.

Procesi kulturnega pluralizma so povezani s procesi razvitejše, popolnejše adaptacije. Gre za ohranjanje in razvijanje etničnih posebnosti, etnične identitete, kulture, ob zagotavljanju avtonomije kultur in tolerance do različnega. Procese kulturnega pluralizma štejemo med konjunktivne procese, ki pospešujejo participacijo in samoupravo etničnih skupin. So v izrazitem nasprotju s pojavi etnične stratifikacije in prisilnih asimilacij ter s teoretičnimi pogledi, ki predvidevajo preraščanje in zginevanje etničnih skupin. Kulturni pluralizem temelji na razvitih, popolnejših procesih adaptacije in drugih konjunktivnih procesov, povezan pa je tudi z integrativnimi konflikti (Klinar 1986, 48–49).

4 Odnos večinske populacije do priseljencev v Republiki Sloveniji

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se je zgodila velika shizma. Republika Slovenija je odšla *na svoje*. Odnos večinske populacije do priseljencev in njihovih potomcev se v samostojni državi Sloveniji ni bistveno spremenil v primerjavi z obdobjem pred letom 1991. Rezultati SJM (2002, 2003) razkrivajo, »da stališča večinske populacije do priseljencev niso več tako zaostrena, kot so bila v obdobju jugoslovanske krize ter osamosvajanja Slovenije. Stališča večinske populacije o priseljencih v letih 2002/2003 so se približala

stališčem, ki so jih izražali v zgodnjih osemdesetih letih – njihov odnos do priseljencev in njihovih potomcev je zadržan» (Komac in Medvešek 2005, 15–16).

Hafner-Fink ugotavlja, da je Slovenijo v pogledu ksenofobije in etnične odbojnosti mogoče uvrstiti »med nekdanje socialistične države, v katerih so ksenofobna stališča in nasploh etnična distanca bolj izraziti kot v zahodnoevropskih državah. Podatki *Evropske raziskave vrednot* (EVS) za leto 1999/2000 (glej ZA 1999) kažejo, da so deleži anketirancev, ki ne želijo priseljencev za sosede, najvišji prav v nekdanjih socialističnih državah (med njimi so štiri, ki so se na novo oblikovale: poleg Slovenije še Hrvaška, Češka in Slovaška)« (Hafner-Fink 2005, 436).

Rezultati projekta PSIP kažejo, da je v percepcijah priseljenih in njihovih potomcev nestrpnosti med ljudmi v Sloveniji danes več, kot je bilo pred osamosvojitvijo. V raziskavi je kar 70 % anketiranih odgovorilo, da nestrpnost med ljudmi obstaja. 40 % anketiranih je menilo, da je danes med prebivalstvom več nestrpnosti kot pred osamosvojitvijo, približno 30 % jih je menilo, da je nestrpnosti enako kot prej, le 13 % anketiranih pa je menilo, da je nestrpnosti manj kot prej. Več nestrpnosti občutijo predvsem etnične skupnosti Srbov, Bošnjakov in Muslimanov, moški v nekoliko večjem deležu zaznavajo porast nestrpnosti kot ženske, med izobrazbenimi kategorijami pa anketiranci s srednjo stopnjo izobrazbe v nekoliko večjem številu kot ostali menijo, da je nestrpnosti več kot prej (Komac in Medvešek 2005, 16).

Posebej zanimiva so opažanja anketirancev, ki so jih zapisali ob rob vprašalnika. Nekaj primerov (Medvešek 2007, 200–201):

Menim, da bi Slovenci lahko bili bolj strpni do drugih narodnih skupnosti. Mislim, da še vedno prihaja do velikih nesoglasij, sploh kar se tiče pripadnikov, ki so bivali na ozemlju bivše Jugoslavije. Slovencem bi se druge narodne/etnične skupnosti morale bolj približati, ampak še sama ne vem, na kakšen način. Konec koncev smo včasih vsi bili eno.

Po mojem mnenju bo preteklo precej časa, dokler bo slovensko prebivalstvo (ne pa vsi) začelo obravnavati ostale »etnične skupine« kot sebi enake. Sploh mi ni niti približno jasno, zakaj se ima slovensko prebivalstvo za nekaj »več vrednega«!!! Ali je to mogoče kompleks malega naroda!

Če dam na tehtnico pozitivne in negativne karakteristike omejenega prebivalstva, mislim, da bi negativna stran prevladala!

Poudarjam, da sploh ne mislim, da so druge »etnične skupine« brez napak! Ne, zares! Sožitje, kje si!
Toliko, pa lep pozdrav!
P.S. Ne mislim pa, da ste me »slučajno« izbrali pri tej anketi!

Ne vem. Jaz še zaenkrat nisem imela problemov s tem. Imela sem jih šele pri sklepanju prijateljstva, ko me ljudje niso hoteli sprejeti takšno, kot sem, ampak so me obsojali po tem, od kod moji starši prihajajo. Zaradi tega sem se počutila manj vredno, poleg tega sem še po nepotrebnem trpela. Po mojem mnenju je veliko kriva politika. O tem bi se dalo veliko govoriti in napisati. Bila sem celo presenečena, ko sem dobila vaš vprašalnik. Porodila so se nova in stara vprašanja, na katera si nisem znala odgovoriti. Z veseljem sem rešila vprašalnik, saj ste vložili vanj veliko dela. Lepo, da se skušajo še bolj izboljšati stvari, zaradi katerih se nekateri počutijo nezaželeni.

Bila bi vesela, da narodi drugih etničnih/narodnih skupnosti ne bi bili drugorazredni.

Lahko bi bili bolj enakopravni s Slovenci, ni pošteno, da nas ponižujejo, svoje plače zaslužimo in ničesar ne dobimo zastonj. Slovenija se je izgradila s pomočjo doseljencev. Saj so sami prišli v druge države in iskali delavce, ki bodo garali v Sloveniji. Danes, ko je že vse dokončano, pa jih pošiljajo nazaj.

V Sloveniji sem se rodila in tukaj bi želela živeti do konca dni, s tem da sem vedno manj prepričana, da bo to večna želja. Standard je vedno manjši, pa tudi zaposlitev je vedno manj. Povrh pa se vsak dan soočam z ljudmi, ki sovražijo vse ljudi, ki niso Slovenci. Jaz mislim, da ljudi ne smemo obsojati, še manj pa ločevati po veri, temveč po njihovem obnašanju. Malo bi se morali zgledovati po Evropi, če že želimo biti del le-te. Tam je pomembna izobrazba, ne vera. Mislim, da je vsak človek enakovreden, ne glede, od kod prihaja in kje se je rodil.

Menim, da je položaj različnih narodnih skupnosti v Sloveniji zapostavljen. Prihaja do diskriminacije na različnih področjih družbenega udejstvovanja, ker ima večinska narodna skupnost precej predsodkov o pripadnikih Neslovenske skupnosti. Le-ti bi morali imeti boljšo zastopanost v državnih organih, ki bi potem pripomogli k boljšemu položaju oz. življ. standardu Neslovenskih skupnosti. Seveda to ne bo odpravilo stereotipov, ki

so se izoblikovali skozi zgodovino. Različne narodne skupnosti morajo krepiti svojo narodno zavest in se ne smejo asimilirati z večino. Ohranjati morajo stike z domovino, čeprav obstaja geografska oddaljenost. Vsaka država bi morala ustvariti možnosti za razvoj različnih narodnih skupnosti znotraj njenega ozemlja.

Posamezniki se z nestrpnostjo srečujejo na različne načine, nekateri si pozitivno obravnavo večinske populacije želijo zagotoviti tudi z zakrivanjem etničnih znakov, kot je na primer *sprememba imena in priimka*. V raziskavi PSIP delež anketirancev, ki razmišljajo o spremembi imena v bolj slovensko zvanečega (o tem razmišlja 15 % anketiranih), in še posebej delež tistih, ki so ime spremenili (5,5 %), nista posebno velika. Velik pa je delež anketirancev, ki poznajo posameznike, ki so spremenili ime v bolj slovensko zvanečega (38 % anketirancev). Razkorak med obema izidoma daje slutiti, da je število anketirancev, ki so že spremenili ime v bolj slovensko zvanečega, dejansko večje, kot so bili pripravljeni to izraziti v raziskavi. Pokazalo se je, da kar precejšnje število priseljencev uporablja prikrivanje etnične pripadnosti kot *strategijo preživetja*. To pogosteje kot ženske počno moški, glede na starostno strukturo pa pripadniki mlajše generacije (Komac in Medvešek 2005, 16-17).

Nekateri anketiranci v raziskavi PSIP so komentirali pomen spreminjanja priimkov (Medvešek 2007, 202–203).

Na zaposlitev posameznika pri določeni organizaciji ne bi smel vplivati njegov priimek ali ime, temveč njegova izobrazba, izkušnje, znanje itd.

Živimo v družbi, kjer se dobra služba lahko dobi le s pomočjo dobrega poznanstva, zato je toliko težje za tiste, ki nimajo »pravega« priimka ali imena. Upam in mislim, da se bo to s priključitvijo v Evropsko unijo spremenilo, kajti v EU »veljaš toliko, kolikor znaš«, in ni pomemben tvoj priimek, tvoja veroizpoved, barva tvoje kože itd.

Spomnim se nedavne izjave dr. Bajuka na TV, ko je rekel, da bo Slovenija postala demokratična država, ko bo svoje Slovence iz izseljenišтва sprejela kot sebi enake. Tudi v mojem primeru je prva beseda in pesem (dekle je po vodo šlo ...), ki sem se je naučil, bila slovenska. Celo življenje sem bil »otrok od tiste Slovenke«, kjerkoli sem živel v bivši državi. Z velikim veseljem sem se vrnil domov v Slovenijo. Tu sem ugotovil, tudi na nagovor

moje slovenske žlahte, da bi bilo zame in otroke dobro spreminiti priimek ... v bolj slovensko zvenečega – maminega, – kar na žalost nisem naredil. Kot prvo me vi ne bi pozvali, da sodelujem v tej anketi in tudi moj sin bi bil verjetno izbran za ... Takrat, ko priimki ne bodo odločali o nacionalni pripadnosti, ampak bo pomembna nacionalna opredelitev, bo Slovenija demokratična in evropska država.

Hotela bi vam povedati, da bi bilo pametno še v šolah biti bolj spoštljiv do drugačnih, ker moj otrok sploh noče priznati, da je po, ona se počuti prava Slovenka. Imam občutek, da me se včasih sramuje, ker nisem jaz tudi Slovenka. V šoli se seveda otroci drugače obnašajo do drugačnih, pa tudi učitelji, ker moj otrok mora znati veliko več kot zna ena Špela, Mojca ali pa Metka. Mene osebno moti to, da otroci v vrtcu že začnejo zmerjati in se grdo obnašati do tistih otrok, kateri niso Slovenci. Jaz osebno se nikoli nisem počutila manj vredno od ostalih mojih sodelavcev. Pač sem se mogla veliko več truditi, sem se dokazala in marsičesa sem se naučila. Vzgojitelji in učitelji veliko naredijo, da se otroci ne zmerjajo. Važno je, da se učijo vsi govoriti, pisati itd. slovensko. Kako je komu ime in kako se piše, to pa bi moglo biti najmanj važno – a je na ič ali pa na č. (Komac, Medvešek 2005, 279).

Izsledki raziskave niso pokazali samo obstoja nestrpnosti in distance med priseljenci, njihovimi potomci in večinsko populacijo, razvidna je tudi prisotnost družbene distance med posameznimi etničnimi skupnostmi znotraj populacije priseljencev. Pokaže se, da imajo anketiranci največjo distanco do Romov, Albancev in Muslimanov, najmanjšo distanco pa so anketiranci izrazili do Slovencev in Hrvatov. Podatki kažejo manjšo distanco do pripadnikov drugih etničnih skupnosti med mlajšo generacijo in višje izobraženimi anketiranci.

Anketirance smo v raziskavi PSIP spraševali tudi o tem, v *kakšnih oblikah* doživljajo nestrpnost večinske populacije. Na podlagi opredelitev anketirancev do posameznih trditev, ki kažejo različne oblike nestrpnosti, lahko potrdimo tezo o novih oblikah etnične nestrpnosti v postmoderni. *Anketiranci bolj kot »očitno nestrpnost« in sovražstvo v svojih percepcijah zaznavajo posredno in prikrito etnično nestrpnost.* Iz podrobnejše analize podatkov je še mogoče razbrati, da vse navedene oblike etnične nestrpnosti (od bolj očitnih do bolj prikritih) v svojih percepcijah bolj občutijo Bošnjaki, Muslimani in Srbi, pripadniki mlajše generacije ter višje izobraženi anketiranci (Komac in Medvešek 2005, 17).

Razvrstitev posameznih življenjskih področij oziroma situacij glede na to, v kolikšni meri se anketiranci v zvezi z njimi spopadajo z neenakopravno obravnavo, je pokazala, da je *področje zaposlovanja oziroma odnosov na delovnem mestu najbolj pereče področje*. Najmanj neenakopravnosti pa anketiranci občutijo na področju politične participacije (Komac in Medvešek 2005, 18).

Tabela 4: Razvrstitev posameznih življenjskih situacij glede na aritmetično sredino odgovorov anketirancev

	arit. sredina
neenaka obravnava s strani sodelavcev ali nadrejenih na delovnem mestu	1,56
neenaka obravnava pri iskanju zaposlitve	1,49
strah, da izgubite delovno mesto	1,42
problemi pri navezovanju stikov s pripadniki večinskega naroda	1,42
neenaka obravnava otroka v vrtcu oziroma šoli	1,41
težave pri reševanju stanovanjskega problema (nakup ali najem stanovanja)	1,39
težave pri urejanju zadev v javni upravi	1,35
neenakopravno obravnavanje s strani policije	1,30
neenakopravne možnosti pri politični participaciji	1,27

Opomba: 1 – nikoli, 2 – redko, 3 – pogosto

Mogoče pa *krivde* za življenje enih poleg drugih le ni mogoče naprtiti samo pripadnikom večinskega naroda. Admir Baltić je v članku *Predsodki Neslovencev do Slovencev* zapisal naslednjo zanimivo razmišljanje:

»Tema, ki se ji posvečam, utegne biti zanimiva vsaj iz dveh razlogov. Prvič, kar precej se govori o predsodkih večinskega prebivalstva do manjšinskega (v Sloveniji), doslej pa še nisem imel priložnosti zaslediti raziskave, ki bi zadevo obrnila in bi pod drobnogled vzela predsodke manjšine do večine.

Drugič, med nami (»Neslovenci«) je razširjeno prepričanje o tem, kako nas Slovenci ne prenašajo in celo sovražijo, manj pa je govora o tem, kaj mi sami menimo o Slovencih ali čutimo do njih, čeprav gre tudi v tem primeru velikokrat za negativna mnenja in čustva. Zdi se mi, da se tovrstnega »pometanja pred

lastnim pragom« ne lotevamo prav pogosto. Pričujočo raziskavo lahko zato jemljete tudi kot svojevrstno samokritiko.

Na naše videnje Slovencev se veže tudi moja hipoteza, trdim namreč, da »Neslovenci« o Slovencih na splošno nimamo pozitivnega mnenja. Še več, menim, da nam negativni predsodki do Slovencev niso prav nič tuji.

Razloge za zgoraj omenjeno lahko metaforično pojasnim tudi z jezikom fizike: tretji Newtonov zakon pravi, da če neko telo deluje na drugo telo z neko silo, deluje tudi drugo telo na prvo z nasprotno enako silo. Se pravi, da zato, ker »oni ne vole nas, ne volimo ni mi njih«. Vendar zgolj izpostavljenost predsodkom s strani večine ni edini vzrok za predsodke s strani manjšine. Človekova in družbena dejavnost nista nikoli le reakcija, ampak tudi akcija. Torej pri predsodkih »Neslovencev« do Slovencev ne gre samo za odzive na »sovražno« okolico, gre tudi za lasten proizvod, ki je nastal ob sobivanju s slovensko večino, katerega del pa je verjetno že prinešen iz matičnega okolja in se je kot tak oblikoval še pred dejanskim stikom s stereotipiziranim objektom (Baltić 2002, 161–162).

5 Zasnova slovenske države

Z državo na plečih, janzenističnim duhom čistunstva in miselnostjo pripadnikov narodnih manjšin, smo v devetdesetih letih prejšnjega stoletja začeli graditi slovensko državo.

Slovenska država je bila ustvarjena kot *mehanizem za ohranitev in obrambo slovenskega naroda* v vsej njegovi državno-bivanjski večplastnosti: »matični« Slovenci, pripadniki slovenskih manjšin v sosednjih državah in izseljenci. O pripadnikih ostalih narodov najdemo le omejene zapise. Temeljni osamosvojitveni dokumenti potrjujejo zapisano:

Izjava o dobrih namenih (6. december 1990):

(...) S plebiscitno izraženo voljo **slovenskega naroda** (poudaril M. K.), italijanske in madžarske narodnosti ter vseh drugih volilcev v Republiki Sloveniji naj Slovenija končno in dejansko postane suverena, demokratična, pravna in socialna država. (...)

Slovenska država zagotavlja **italijanski in madžarski narodnosti** tudi v samostojni Republiki Sloveniji vse pravice, kakor so

določene z ustavo in zakoni ter mednarodnimi akti, ki jih je sklenila in jih priznava SFRJ. Prav tako zagotavlja vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja, vsem s stalnim bivališčem v Sloveniji pa, da lahko pridobijo državljanstvo Slovenije, če to želijo.

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije (25. junij 1991):

Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije skladno z ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami.

Italijanski in madžarski narodni skupnosti (poudaril M. K.) v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom so zagotovljene vse pravice iz ustave Republike Slovenije in veljavnih mednarodnih pogodb.

Deklaracija ob neodvisnosti (25. junij 1991):

Republika Slovenija je pravna in socialna država z zmogljivostim okolja prilagojenim tržnim gospodarstvom, v kateri bodo spoštovani človekove pravice in državljanske svoboščine, posebne pravice avtohtonih narodnih skupnosti **Italijanov in Madžarov v Republiki Sloveniji** (poudaril M. K.) (...).

Ustava Republike Slovenije je v pravno normo prelila dobršen del narodnostne obrambne ideologije, ki jo srečujemo ob sintagmi *slovensko narodno vprašanje*. V preambuli med drugim piše:

Izhajajoč iz (...) temeljnih človekovih pravic in svoboščin, **temeljne in trajne pravice slovenskega naroda** (poudaril M. K.) do samoodločbe, in iz zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci v več stoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost, sprejema Skupščina Republike Slovenije Ustavo Republike Slovenije.

Pomembno določilo je zapisano tudi v prvem odstavku 3. člena, ki govori o tem, da je Slovenija »država vseh svojih državljanek in državljanov, ki temelji na trajni in neodtujljivi pravici **slovenskega naroda** (poudaril M. K.) do samoodločbe«.

Velja omeniti še 5. člen Ustave:

Država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice **avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti** (poudaril M. K.), **Skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah** (poudaril M. K.), **za slovenske izseljence in zdomce** (poudaril M. K.), ter pospešuje njihove stike z domovino. Skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije.

Slovinci brez slovenskega državljanstva (poudaril M. K.) lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti. Vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon.

Pogoji za pridobitev statusa Slovenca brez državljanstva Republike Slovenije so zapisani v Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (Zakon 2006, člen 59).

Velja dodati, da opisani odnos ni osamosvojiteljska *novotarija*. Ustavna ureditev po letu 1990 je zgolj nadaljevanje ustavne ureditve v obdobju 1945–1974 (Komac 2007, 38–46). V ureditvi po letu 1990 ni bilo nikomur nič odvzetega, res pa je, da ni bilo tudi nikomur nič dodanega. Žal.

Kako se je zamisel slovenske države kot mehanizma za ohrambo slovenskega naroda v luči ohranjanja narodnih posebnosti neslovenskih populacij uresničila v praksi, vemo: bogat nabor posebnih pravic pripada pripadnikom italijanske in madžarske narodne manjšine (skupnosti). Romi se le počasi otepajo drugokategornosti. Tisti, ki neprestano poudarjamo, da so Romi in Sinti preprosto narodna manjšina (oziroma narodni manjšini) ter jim zato pripada podoben družbeni status, kot ga imajo Italijani in Madžari, smo še vedno v manjšini. Zajeten korpus prebivalstva slovenske države, ki se po narodni pripadnosti opredeljuje drugače kot Slovenci ter so v veliki meri po izvoru priseljenci in njihovi potomci, pa še vedno čaka na ureditev pravnega statusa. Kako zajetna je ta populacija?

Tabela 5: Prebivalstvo Republike Slovenije po tako imenovanih generacijah ob upoštevanju prvega prebivališča in prvega prebivališča staršev, popis 2011³

generacija	število	%
prva generacija (priseljenci)	228.588	11,1
druga generacija, oba starša priseljenca prve generacije	59.817	2,9
druga generacija, samo oče priseljenec prve generacije	72.633	3,5
druga generacija, samo mati priseljenka prve generacije	56.585	2,8
tretja generacija, oba starša priseljenca druge generacije	12.696	0,6
tretja generacija, samo oče priseljenec druge generacije	52.836	2,6
tretja generacija, samo mati priseljenka druge generacije	59.338	2,9
ni priseljenec, oče in mati nista priseljenca	984.000	48,1
ni priseljenec, oče ni priseljenec, ni podatka o materi	41.369	2,0
ni priseljenec, mati ni priseljenka, ni podatka o očetu	178.490	8,7
generacija ni določljiva, ni podatkov o starših	303.837	14,8
skupaj	2.050.189	100

Seštevek pripadnikov vseh treh generacij pokaže, da je priseljenega prebivalstva (in njihovih potomcev) kar 26,4 %. Od tistih, ki so se ob popisu prebivalstva leta 2011 (Komac 2007) narodno opredelili (brez pripadnikov tradicionalnih narodnih manjšin), pa je samo 6,7 % prebivalcev Slovenije. Kje bi lahko iskali vzroke za ta veliki razkorak? Mogoče so prav pojavi etnične distance pojav, da prihaja do neizražanja etnične opredelitve v javnosti, kamor popis gotovo sodi.

V slovenski strokovni literaturi so bili različni vidiki medetničnih odnosov pogosto predmet obravnave (Mežnarič 1986; Kuzmanič 1999; Klinar 1992; Toš in drugi 1970; Toš in drugi 1980; Toš in drugi 1986; Toš in drugi 1988; Toš in drugi 1990; Vezovnik 2015; Kos 2012; Bernik 1996; Komac 2014).

Branje del raziskovalcev medetničnih odnosov v Sloveniji razkrije, da so predmet analitične obravnave predvsem posledice imigracijskih procesov, etnična odbojnost, oblike etnične odbojnosti, etnična diskriminacija (Brezigar 2007), netolerantnost itd. Malo pa je razmislekov o vzrokih za zadržanost do tujerodnega v slovenski družbi (Kovačič, Kuzmanič 2004). Kje bi lahko bili vzroki za takšno obnašanje?

V nadaljevanju bomo predstavili tezo, ki se ne pojavlja niti v strokovnem niti laičnem diskurzu. Teza pravi, da so eden izmed generatorjev etnične odbojnosti na Slovenskem zasnove (slovenskega) naroda, (slovenske) na-

cije in slovenske države. Branje del različnih avtorjev (Krek 1925; Kardelj - Sperans 1970; Kocbek 1986; Grafenauer 1990; Kovačič - Peršin 1993; Ošlak 2001; Pirjevec 1970; Virk 1993; Hribar 1995; Urbančič 2002; Musek 1997; Rizman 1995) pokaže, da je na slovenskem močno prisotna *primordialistična* zasnova naroda. V *trdi* ali *mehkejši* izpeljanki. In to ne glede na to, kateri teoriji o nastanku slovenskega naroda *pripadamo*. Poleg obče sprejete slovanske teorije poznamo še teorijo *čiste* avtohtonosti (Tuma 1923), teorijo o venetskem izvoru (Bor, Šavli in Tomažič 1986), teorijo o skandinavskem izvoru Slovencev (Jeza 1967) in teorijo o etruščanskem izvoru Slovencev (Rebec in Berlot 1984). »Najkrajše rečeno, primordialisti govorijo o etnosu kot univerzalnem, »od vedno« obstoječem okviru človeških skupin, ki naj bi bil odgovoren tudi za vse medskupinske različnosti, instrumentalisti pa etničnost – aktersko zamišljanje nepremostljivih različnosti in upravljanje z njimi – gledajo kot izrazit kulturni konstrukt in pojav modernosti« (Šumi 2000, 26).

K zapisanemu velja dodati še, da je (slovenski) narod pojmovan *kot organizem, torej kot živo bitje in ne kot oblika organiziranja (različnih) posameznikov*. Narod je zamišljen kot *rodovna skupnost*. Ima svojo kulturo, jezik, zgodovinski spomin in zavest, kar so vse značilnosti posameznika. Ker gre za *oplajanje naroda po krvni liniji*, je takšna zasnova naroda izključevalna do sorodnih oblik organiziranja posameznikov (narodov), do *tujerodcev*.

Da je različnost edina skupna točka človeške vrste, vemo že iz antropologije. »V tem smislu je možen pomemben sklep: med ljudmi in med populacijami ni enakosti, temveč je predvsem različnost. »Mešanje« teh različnosti je človeška prokreacijska usmeritev, ki je pozitivna. Različnosti pomenijo tudi bogastvo možnosti. Prav to pa utemeljuje dosežke človeštva kot celote« (Južnič 1987, 190).

Nič drugače ne more biti tudi s socialnimi organizacijami, ki jim pravimo narod. Opozorila raziskovalcev, da smo Slovenci sestavljeni z *vseh vetrov*, ne zaležejo kaj dosti. Marjeta Vakar (2009) navaja, da smo Slovenci:

zelo pisana družčina ljudi, ki si bolj ali manj daljne ali bližnje prednike delimo tako rekoč s prebivalci vsega sveta, vendar znotraj I2 ter R1a prevladujejo severovzhodne genetske vezi, predvsem s Poljaki iz okolice Bydgoszca, Gdanska, Wrocława, Nemci iz okolice Chemnitza, Berlina, Brandenburga, z Rusi iz Vladivostoka ter Novgoroda, s Slovaki iz Bratislave ter Čehi iz Prage. V Nemčiji delno izstopajo še Stuttgart, Baden z okolico, Švabska Jura ter Bavarska (v R1a in R1b). V R1a in I1 smo si sorodni s Skandinavci, v R1a predvsem z Norvežani, v I1 bolj s Švedi ter Nemci. Skupina I1 ima dve podskupini. Prva je vezana na anglosaški

krog (ta pri Slovencih izrazito prevladuje) druga pa na že omenjeni nordijski krog. Z našimi zahodnimi sosedi Italijani smo si z izrazito zahodnoevropskim R1b sorodni predvsem s prebivalci Lombardije, največ skupnih R1b haplotipov pa si delimo s prebivalci severne in osrednje Portugalske ter že omenjenih mejnih področij Poljske in Nemčije. Z Makedonci smo si sorodni v nekaterih R1a haplotipih ter predvsem v vzhodnoafriško južnobalkanskem E3b-V13, v katerem se jim pridruži Sarajevo. S prebivalci Mostarja, Zagreba, Novega Sada si delimo veliko I2 haplotipov, z Makedonci, Italijani, Čehi, Nemci in Britanci si delimo neolitske in postneolitske severno anatolske J2 haplotipe. Z Makedonci, Italijani, Nemci in Britanci, Romuni, Madžari in Poljaki si delimo E3b, ki je skupaj z J2b z juga Balkana dosegel ostalo Evropo šele v bronasti dobi ... Neolitske G haplotipe si delimo z Italijani, Nemci, Britanci, Čehi, prebivalci Kavkaza ter Portugalci. Edini trije slovenski L haplotipi so unikatni, dva T haplotipa pa sta do zdaj najdena še v Avstriji, Nemčiji, Italiji ter Argentini in Kolumbiji.

Glede na splošno sprejeto *primordialistično* zasnovo slovenskega naroda je naravno, da je duh primordializma vsajen že v osnovnošolske učbenike. Indoktrinacija v procesu zgodnje socializacije pušča sledove, ki jih kasneje težko odpravljamo. Poglejmo primer: učbenik Državljanska vzgoja in etika za 7. razred osnovne šole na straneh 11–12 opredeli nastanek naroda, vključno z nastankom slovenskega naroda, takole:

V preteklosti so na strnjenih ozemljih bivale mnoge človeške skupnosti, ki niso bile **narodi**, temveč **ljudstva** ali **etnične skupine** («ethnos» v grščini pomeni »ljudstvo«). Narod je več od ljudstva. Pripadniki naroda se **zavedajo**, da pripadajo isti jezikovni, kulturni in gospodarski skupnosti; zavedajo se, da se s svojim jezikom, kulturo in zgodovino ločijo od drugih narodov. Zavedajo se torej svoje narodne **istovetnosti (identitete)**. Pripadniki naroda imajo skupno voljo, da se ohranjajo kot posebna, nezamenljiva skupnost svoje **kulture** (Černič Istenič in drugi 2003, 69).

Nič neobičajnega torej ni, da je etničnim Slovencem *rod* pomemben temelj narodne pripadnosti. Zanimivo je, da se priseljencem ta vidik zdi skorajda zanemarljiv. Podatek si je mogoče razlagati tudi tako, da si priseljenci želijo sodelovati pri tvorbi slovenske nacije! Žal je želja priseljencev v dominantni in večinski populaciji preslišana (Hafner-Fink 2005, 431–432).

6 Zaključek

Kako bi lahko odgovorili na vprašanje, postavljeno v naslovu pričujočega prispevka: Priseljenci: večni *tujek* ali konstitutivni del slovenske države? Vsi mediji socializacije (šola, mediji, kulturne ustanove itd.) so vpeti v opisani ideološki okvir tvorbe slovenske države. Na opisano zasnovo slovenske države se sklicujejo državni uradniki (javni uslužbenci) pri kreiranju ali izvrševanju imigracijskih in integracijskih politik.

Glede na zasnovo slovenskega naroda, ki je tudi ekskluzivni nosilec suverenosti v državi Sloveniji, je mogoče zaključiti, da so priseljenci tujek v slovenski državi. Njen konstitutivni del lahko postanejo samo kot asimilirani posamezniki, sedaj že stopljeni v slovenski narod. Koliko stapljanja še zdrži slovensko okolje, bo pokazal čas.

V nasprotju s tistimi, ki izražajo dolžno skrb do ohranjanja slovenskega naroda s prepričanjem, da imigranti prispevajo k izumrtju slovenskega naroda, imamo drugačno razlago o vlogi in pomenu priseljencev. Če je ideološka zamisel o ohranjanju in rasti slovenstva s povečanjem števila rojstev utopično dejanje, če so teorije o povratništvu slovenskih izseljencev in njihovih potomcev škodljivo početje, je rešitev slovenstva mogoče iskati samo v imigraciji tujerodcev in ustrezni integracijski politiki oziroma politikah.

Opombe

- 1 Projekt Percepcije slovenske integracijske politike (PSIP) je potekal v okviru CRP Konkurenčnost Slovenije 2001–2006. Projekt je bil izveden s sodelovanjem Inštituta za narodnostna vprašanja Ljubljana, Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani in Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU. Gradivo projekta je shranjeno v Arhivu družboslovnih podatkov FDV.
- 2 Podatke je zbrala in uredila Mojca Omerzu: Novodobne narodnostne skupnosti. Pregled vprašanj, ki so bila postavljena v raziskavi SJM v letih 1970–1998. Arhiv družboslovnih podatkov, FDV, Ljubljana, 2001.
- 3 Pojasnilo Danila Dolenca (SURS) z dne 6. 6. 2014: Je pa tudi med priseljenci prve generacije (in posledično naslednjih generacij) verjetno precejšnje število »Slovencev«, ki so bili iz različnih zgodovinskih razlogov rojeni v tujini (kamor štejejo tudi bivšo Jugoslavijo), tako da bi bili ti deleži ob upoštevanju kriterija etničnosti lahko precej drugačni.

Literatura in viri

- Baltič, A., 2002. Predsodki »Neslovencev« do Slovencev. *Časopis za kritiko znanosti*, 30, 209–210.
- Bernik, I., 1996. *Nastajanje novih nacionalnih držav v postsocialističnem obdobju – spremembe socialne in etnične strukture, konflikti, vojne in begunstvo: zaključno poročilo o rezultatih opravljenega znanstveno-raziskovalnega dela na področju temeljnega raziskovanja*. Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Ljubljana.
- Bevc, M., 2014. Meddržavne selitve prebivalcev Slovenije in njihov vpliv na demografska gibanja v državi. *IB revija*, 2. UMAR, Ljubljana, 5–20.
- Bor, M., Šavli, J., Tomažič, I., 1986. *Veneti, naši davni predniki*. Editiones Veneti, Ljubljana.
- Brezigar, S., 2007. Pojavi etnične diskriminacije v javni upravi, vojski in policiji v Republiki Sloveniji. V: M. Komac (ur.) *Priseljenci : študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. 1. natis. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 257–299.
- Cankar, I., 1913. *Slovenci in Jugoslovani*. Predavanje v Mestnem domu v Ljubljani, 12. 5. 1913.
- Črnič Istenič, M., et al., 2003. *Državljska vzgoja in etika. Učbenik za 7. razred* (učbeniška gradiva). 1. izd. I2, Ljubljana.
- Deklaracija ob neodvisnosti. *Uradni list RS*, 1/1991.
- Dolenc, D., 2007. Priseljevanje v Slovenijo z območja nekdanje Jugoslavije po drugi svetovni vojni. V: M. Komac (ur.) *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 69–102.
- Grafenauer, B., 1990. Proučevanje problematike posameznih manjšinskih skupnosti. V: A. Vratuša (ur.) *Zbornik referatov in razprav na znanstvenem srečanju 30. in 31. marca 1989*, (Narodne manjšine). Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 17–30.
- Hafner-Fink, M., 2005. Državljanstvo, (nacionalna) identiteta ter integracija »priseljencev«. V: M. Komac, M. Medvešek (ur.) *Percepcije slovenske integracijske politike: zaključno poročilo*. 2. natis. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 423–451.
- Hribar, T., 1995. *Slovenci kot nacija: soočanja s sodobniki*. Enotnost. Ljubljana.
- Izjava o dobrih namenih. *Uradni list RS*, 44/90-I.
- Jeza, F., 1967. *Skandinavski izvor Slovencev: etnografsko-jezikoslovna in zgodovinska študija*. Samozaložba, Trst.
- Josipovič, D., 2006. *Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni*. ZRC SAZU, Ljubljana.
- Josipovič, D., 2007. Spremembe etnične strukture prebivalstva v Sloveniji po letu 1991. *Razprave in gradivo* 53-54, 98–115.
- Južnič, S., 1987. *Antropologija*. DZS, Ljubljana.
- Kardelj, E., 1970. *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja*. DZS, Ljubljana.
- Klinar, P., 1986. *Etnične avtohtone in imigrantske manjšine: projekt Vpliv migracij na družbeni razvoj SRS* (Migracije, Bilten 36). Raziskovalni inštitut FSPN, Ljubljana.

- Klinar, P., 1992. 'O mednacionalnih odnosih v Sloveniji (Avtohtoni in imigranti)'. V: N. Toš (ur.) *Slovenski izziv: rezultati raziskav javnega mnenja 1990-1991* (Dokumenti SJM, 2). Fakulteta za družbene vede, IDV, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana, 69–83.
- Kocbek, E., 1986. *O narodu*. 2000, Ljubljana.
- Komac, M. (ur.), 2007. *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. 1. natis. INV, Ljubljana.
- Komac, M., 2014. Varstvo »novih« narodnih manjšin (skupnosti) V: V. Kržišnik Bukič (ur.) *Kdo so narodne manjšine v Sloveniji: zbornik skupine avtorjev*. 1. izd. Zveza zvez kulturnih društev narodov in narodnosti nekdanje SFRJ v Sloveniji, Ljubljana, 103–127.
- Komac, M., Bešter, R., Medved, F., Medvešek, M., Pirc, J., Roter, P., Vrečer, N., 2014. *Srbi v Beli krajini: Vrlinić, Radojčić i Kordić su bili prvi naseljenici 1593*. INV, Ljubljana.
- Komac, M., Medvešek, M. (ur.), 2005. *Percepcije slovenske integracijske politike: zaključno poročilo*. 2. natis. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Komac, M., Medvešek, M., 2005. Kakšna naj bi bila integracijska politika?: o rezultatih projekta Percepcije slovenske integracijske politike. *Razprave in gradivo* 46, 6–46.
- Kos, D., 2012. »Avtohtona« evropska džamija? *Dve domovini* 36, 89–100.
- Kovačič, G., Kuzmanič, T., 2004. Pojmovanje države in nacije pri novorevijaših v osemdesetih letih. *Časopis za kritiko znanosti* 32, 215/216, 245–265.
- Kovačič, P. P., 1993. *Zaveza slovenstvu*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Krek, J. E., 1925. *Izbrani spisi. III. zvezek. Socializem*. Druga, nespremenjena izdaja. Jugoslovanska tiskarna, Ljubljana.
- Kuzmanič, T., 1999. *Bitja s pol strešice: slovenski rasizem, šovinizem in seksizem* (MediaWatch). Open Society Institute – Slovenia, Ljubljana.
- Malačič, J., 1989. Medžurepubličke i vanjske migracije u Sloveniji od sredine 1950-ih godina – ekonomski uzroci i posledice. *Migracijske teme* 4–5, 325–339.
- Medvešek, M., 2007. Razmišljanja o pojavih nestrpnosti in etnične distance v slovenski družbi. V: M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. 1. natis. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 188–217.
- Mežnarič, S., 1986. »Bosanci«, A kuda idu Slovenci nedeljom? Krt, Ljubljana.
- Musek, J., 1997. Psihološke prvine narodne identite in analiza slovenske samopodobe. V: D. Nečak (ur.) *Avstrija, Jugoslavija, Slovenija, Slovenska narodna identiteta skozi čas = Österreich, Jugoslawien, Slowenien, Die Slowenische nationale Identität im Wandel*: Lipica, 29. Mai - 1. Juni 1996 (Historia). Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, Ljubljana, 174–203.
- Omerzu, M., 2001. Novodobne narodnostne skupnosti. Pregled vprašanj, ki so bila postavljena v raziskavi SJM v letih 1970–1998. Arhiv družboslovnih podatkov, FDV, Ljubljana.
- Ošlak, V., 2001. *Bodi, kar si! : o verskih in filozofskih nagibih za rast in vztrajanje v svoji narodnosti in jeziku*. Mohorjeva družba Celovec, Ljubljana, Dunaj.

- Pirjevec, D., 1970. Vprašanje naroda. *Problemi* 8, 91/92, 1–19.
- Rebec, I., Berlot, A., 1984. *So bili Etruščani Slovani? : branje etruščanskih napisov na slovanski jezikovni podlagi*. Lipa, Koper.
- Rizman, R., 1995. Nacionalna država, nacionalne manjšine in združena Evropa. V: D. Štrajn (ur.) *Meje demokracije: zbornik : [refleksije prehoda v demokracijo]*. Liberalna akademija, Ljubljana, str. 111–131.
- Šircelj, M., 2003. *Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije. Popisi 1921–2002*. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
- Šumi, I., 2000. *Kultura, etničnost, mejnost: konstrukcije različnosti v antropološki presoji*. ZRC SAZU, Ljubljana.
- Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. *Uradni list RS*, 1/1991.
- Toš, N. in drugi (1970), 1999. Slovensko javno mnenje 1970/71. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, 1971. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Toš, N. in drugi (1980), 1999. Slovensko javno mnenje 1980. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Toš, N. in drugi (1986), 1999. Slovensko javno mnenje 1986. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Toš, N. in drugi (1988), 2000. Slovensko javno mnenje 1988. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Toš, N. in drugi (1990), 1999. Slovensko javno mnenje 1990. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov.
- Tuma, H., 1923. Krajevni imenoslovje. *Jadranski almanah za leto 1923*. Naša založba, Trst, 127–159.
- Urbančič, I., 2002. Veliki prehod: teze o naciji, nacionalnem interesu, državi, državnih oblasti in slovenstvu, *Nova Revija* 239–240, str. 1–15.
- Vakar, M. M., 2009. Zgodovino imamo shranjeno v genih. *Delo*, 5. 9. 2009, <http://www.delo.si/clanek/75593> (15. 7. 2015).
- Vezovnik, A., 2015. Ex-Yugoslavian immigrant workers in Slovenia: between Balkanization and victimization. *Dve domovini* 41, 11–22.
- Virk, T., 1993. Slovenska nacija in slovenska literatura. *Nova Revija* 134–135, 254–260.
- Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. *Uradni list RS*, 43/2006.

